

УДК 811(07)

Віта Безлюдна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядається основна складова оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей – мотивація навчання, аналізується феномен мотивації навчання іноземній мові з позиції виокремлення її різновидів і рівнів.

Ключові слова: мотивація навчання, іноземна мова, студенти, мотиви, потреби.

В статье рассматривается основная составляющая овладения иностранным языком студентов неязыковых специальностей – мотивация учебы, анализируется феномен учебной мотивации иностранному языку с позиции выделения ее разновидностей и уровней.

Ключевые слова: мотивация учебы, иностранный язык, студенты, мотивы, потребности.

The article considers educational motivation as the main component of mastering a foreign language by the students, from non linguistic specialization. The phenomenon of educational motivation of foreign language has been analyzed from the position of severance its kinds and levels.

Key words: motivation of study, foreign language, students, motives, needs.

Прагнення нашої держави до рівноправного і конкурентоспроможного існування у міжнародному економічному і освітньому просторі, викликане процесами глобалізації і європеїзації, збільшенням мобільності фахівців різного профілю, призвело до зміни соціального замовлення суспільства, що, у свою чергу, спричинило трансформацію усієї парадигми вищої професійної освіти. Для міжнародної співпраці потрібна висока іншомовна підготовка. У цій ситуації іноземна мова розглядається як обов'язковий компонент професійної підготовки студента і важлива передумова побудови успішної кар'єри випускника в майбутньому. Проте, не дивлячись на необхідність знання іноземної мови фахівцями різних сфер діяльності і розуміння її значущості, студенти немовних спеціальностей

знають труднощів при оволодінні іноземною мовою. Однією з причин такого явища є низька мотивація до вивчення іноземної мови.

Вивчаючи питання мотивації навчання як основної складової оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей, ми зверталися до наукових праць як вітчизняних (Г. І. Бородіна, Г. М. Гремیتських, Е. Н. Знанецка, В. П. Коваленко, Г. Г. Папура, В. Е. Райлянова, О. Б. Тарнопольський), так і зарубіжних (А. К. Маркова, П. М. Якобсон, Р. Гарднер, З. Дорней, У. Ламберт, Дж. Келлер Г. Крукс, Р. Шмідт) науковців, які засвідчують наявність значних проблем щодо забезпечення умов формування мотивації навчання студентів немовних спеціальностей. Ознайомлення з різними теоріями мотивації навчання, її механізмами, взаємозв'язку мотивації з навчальною діяльністю, а також її вплив на ефективність засвоєння знань студентів дають підстави припускати, що проблема мотивації навчання як основної складової оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей залишається недостатньо розкритою.

Мета статті полягає в аналізі сучасних підходів мотивації навчання студентів немовних спеціальностей і підвищенні її ефективності в оволодінні іноземною мовою.

Мотивація навчання іноземної мови є однією з головних проблем методики викладання. Іноземна мова як навчальна дисципліна має ряд специфічних особливостей, і одна з них – це оволодіння іноземною мовою шляхом навчання спілкування. В умовах сьогодення актуальність вивчення іноземної мови не підлягає сумніву, оскільки нова політична обстановка, розширення міжнародного співробітництва і міжнародних контактів, проведення у вищих навчальних закладах конференцій за участю іноземців вимагають від студентів більш глибокого знання іноземної мови.

Уже багато років фахівці – лінгвісти і нелінгвісти – погоджуються з тим, що оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей мусить розвивати у студента уміння вільно користуватися іноземною літературою у своїй галузі знань, а також спілкуватися іноземною мовою у певних ситуаціях (головним чином професійних) [1, с. 62].

Як відомо, мотивація (від *lat.* «*move*») – спонування до дії, динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, який керує поведінкою людини, визначає його спрямованість, організованість, активність та усталеність; здібність людини задовольняти свої потреби у дії.

Згідно з визначенням С. У. Гончаренка, мотивація – це «система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки». На його думку, «як мотиви можуть виступати: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись з різних мотивів» [3, с. 217].

Поняття «мотив» означає певний спонукальний імпульс до дій та

вчинків особистості. Саме від мотиву залежить психологічна характеристика до дії, її суб'єктивний зміст.

У сучасній науці існує безліч підходів до розуміння суті, природи, структури мотивації, а також до методів її вивчення.

Проте, незважаючи на різноманітність підходів, найбільш вдалим вважаємо визначення В. П. Коваленко, Г. Г. Папури, які під мотивацією розуміють систему спонукальних імпульсів, що спрямовують навчальну діяльність на більш системне й глибоке вивчення іноземної мови, її вдосконалення й прагнення розвивати потреби оволодіння іншомовною діяльністю [6, с. 118].

Як і будь-який інший вид, учбова мотивація визначається цілим рядом чинників :

- 1) освітньою системою;
- 2) освітньою установою;
- 3) організацією освітнього процесу;
- 4) специфікою предмета;
- 5) суб'єктивними особливостями педагога та ін.

Визнаючи провідну роль мотивації в оволодінні іноземною мовою студентів немовних спеціальностей, викладачеві необхідно чітко уявляти собі способи і прийоми її формування в умовах певного ВНЗ. При оволодінні іншомовною культурою, цікаво з'ясувати, які саме мотиви спонукають студента до здійснення навчальної діяльності. Як відомо, передача знань від викладача до студента не може бути ефективною без діяльності самого учня, тому мотивація навчання є необхідною складовою в процесі успішного оволодіння іноземною мовою [9].

На думку О. М. Знанецької, В. Е. Райлянової, мотивацію оволодіння іноземною мовою можна вважати одним з найважливіших факторів, що стимулює процес іншомовного мовленнєвого спілкування [5, с. 88].

Мотивація навчання, як і будь-який інший її вид, має певну систему, характеризується спрямованістю, стійкістю і динамічністю. Як вважає А. К. Маркова, мотивація навчання складається з ряду спонукань, що постійно змінюються, вступають у нові відносини [7, с. 14]. Під час аналізу мотивації стоїть складне завдання визначити не тільки домінуючий збудник (мотив), але й облік всієї структури мотиваційної сфери людини. Розглядаючи цю сферу стосовно навчання, А. К. Маркова підкреслює ієрархічність її будови.

У структурі мотивації навчання інтерес посідає важливе місце. Інтерес, згідно з А. К. Марковою, «може бути широким, плануючим, результативним, процесуально-змістовним, навчально-пізнавальним, і вищий рівень – це перетворюючий інтерес» [7, с. 14].

Деякі дослідники підкреслюють, що в питанні формування мотивації щодо вивчення іноземної мови доцільно спиратися виключно на внутрішню мотивацію, тобто таку, де стимули до навчання породжуються

саме тим, хто навчається, і діяльність починає виконуватися заради її власного змісту.

Така висока позитивна внутрішня мотивація в навчанні іноземних мов виникає в тому випадку, коли процес оволодіння мовою спрямований на тих, хто навчається, їх особистісну значущість, яка, у свою чергу, є результатом формування *перспективної та процесуальної* мотивацій.

Так, О. Б. Тарнопольський зауважує, що перспективну внутрішню мотивацію мають практично всі студенти немовних спеціальностей, усвідомлюючи значення знання англійської мови для їхнього життя та кар'єри. Однак часто люди відволікаються від таких майбутніх благ сьогоденними проблемами, розвагами або просто лінощами. Вплив процесуальної мотивації зовсім інший, адже вона пов'язана із задоволенням від самого процесу діяльності, тому, коли вдається сформувати саме процесуальну мотивацію в процесі вивчення мови, успіх навчання є значною мірою гарантованим [8].

Розглянемо основні різновиди внутрішньої мотивації людини стосовно навчання іноземної мови.

Комунікативний різновид внутрішньої мотивації прийнято вважати за основний, тому що комунікативність – це перша і природна потреба людини, яка вивчає іноземну мову. Спеціально проведені соціологічні опитування свідчать про те, що незалежно від віку й соціального статусу всі студенти усвідомлено й однодушно формулюють свої потреби як суто комунікативні, а саме: говорити на іноземній мові з колегами, друзями, вміти читати з метою розширення кругозору, як з професійною ціллю, так і для власного задоволення, писати іноземною мовою друзям, колегам.

Наступним різновидом внутрішньої мотивації слід вважати *лінгвопізнавальну*, яка полягає в позитивному ставленні студентів до самої «мовної матерії», до вивчення основних якостей мовних знаків. Можливі два шляхи її формування: опосередкований, тобто через комунікативну мотивацію, і безпосередній, шляхом стимулювання пошукової діяльності студентів у мовному матеріалі.

Для того, щоб викликати інтерес студентів до мовного «будівного матеріалу», слід, по-перше, звести до мінімуму часовий розрив у роботі над мовним матеріалом і його застосуванням у мовленні, для того, щоб учні бачили мовленнєву перспективу його застосування; по-друге, слід надавати настанові, що стосується роботи над мовним матеріалом, цілеспрямований мовний характер («це буде потрібне нам для...» і т.п.), так формується мовна перспектива; по-третє, мовний матеріал, який підлягає засвоєнню на занятті, слід орієнтувати на якусь одну тематичну область, оскільки різні теми вносять плутанину в ситуацію та негативно впливають на мовлення.

Важливим різновидом внутрішньої мотивації є також *інструментальна* мотивація, тобто мотивація, яка впливає з позитивного ставлення

студентів до певних видів роботи.

В умовах сьогодення особливою популярністю користується теорія «цілеспрямованої мотивації» Р. Гарднера, який визначає дві орієнтації щодо вивчення мови:

1) *інструментальну*, яка пов'язана з бажанням того, хто навчається, вивчити мову задля досягнення своєї мети, наприклад, складання іспиту, кар'єрне зростання та ін.;

2) *інтегративну*, яка пов'язана з бажанням того, хто навчається, вивчити мову через високе позитивне особистісне ставлення до цієї мови, народу, який нею спілкується, культури тощо [12].

З. Дорней аналізує феномен мотивації навчання іноземній мові з позиції виокремлення трьох рівнів, які включають у себе цілий ряд факторів мотивації, а саме:

1) рівень мови (культура, суспільство, практична важливість мови);

2) рівень студента (самоефективність, впевненість у собі, орієнтація на результат);

3) рівень навчальної ситуації (вплив особистості викладача, його поведінки, стилю викладання, вплив методів і прийомів навчання, а також вплив групової динаміки) [11, с. 273–284].

Дослідники Г. Крукс і Р. Шмідт визначають чотири основні рівні мотивації в процесі вивчення іноземної мови: 1) мікрорівень, 2) рівень роботи в класі, 3) навчальної програми та 4) рівень, пов'язаний із зовнішніми факторами. Вони застосовують принципи «очікуваності результату» та «самостійності» в поясненні теорії мотивації у навчанні [10, с. 469–512].

Ураховуючи мінімальну кількість годин, яку відведено на вивчення іноземної мови в педагогічному ВНЗ для студентів немовних спеціальностей (одне заняття на тиждень протягом чотирьох семестрів), аудиторні заняття присвячуються в основному засвоєнню вибраного граматичного та лексичного матеріалу, а також навчання професійного читання. Однак, як показує практика, студенти виявляють великий інтерес до усних видів іншомовної мовленнєвої діяльності. Мовленнєві вправи саме в діяльності читання мають носити професійно значущий і в той же час творчий характер, спонукати до максимального мисленнєвого напруження в процесі читання (*мотивація творчої активності на занятті*). Інтерес до виконання цих завдань значною мірою залежить від постановки завдань, їхніх формулювань, новизни, професійної значущості [2, с. 43–51].

Як показує дослідження Г. М. Гремйтських, традиційним для студентів немовних спеціальностей є низький рівень *лінгвопізнавальної мотивації*, що свідчить про цілком зрозумілу відсутність у майбутніх фахівців інтересу до лінгвістичних проблем. Проте, потенціал цього мотиву в активізації діяльності вивчення іноземної мови є значним, а тому

педагогові слід подбати про створення умов для його формування [4, с. 163].

Отже, виходячи з вищевикладеного, ми дійшли висновку, що безперервні звернення учених і працівників вищої школи до досліджуваної проблеми передбачають пошук нових ідей, спонукань, мотивів, що підвищують ефективність мотивації навчання як основної складової оволодіння іноземною мовою студентів немовних спеціальностей.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у характеристиці змістових принципів мотивації навчання студентів іноземній мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородіна Г. І. Щодо проблеми формування стійкої мотивації до вивчення іноземної мови у студентів інженерних спеціальностей / Г. І. Бородіна // Вісник ХНУ. – № 22. – 2013. – С. 59–66.
2. Бородина Г. И. Приёмы проблемного обучения в профессионально ориентированном учебнике для интенсивного обучения чтению на иностранном языке / Г. И. Бородина // Сб. науч. трудов МГЛУ. – Вып. 449. – М., 2000. – С. 43–51.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гремیتських Г. М. Змістові характеристики мотивації студентів немовних спеціальностей до вивчення іноземної мови / Г. М. Гремیتських. – Запоріжжя : [Б. в.], 2009. – № 3(56). – 479 с.
5. Знанецкая Е. Н. Проблемы мотивации обучения иностранному языку в высшей школе / Е. Н. Знанецкая, В. Э. Райлянова // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 2(18). – С. 87–91.
6. Коваленко В. П. Проблема мотивації вивчення іноземної мови та лінгвокультурологічний аспект / В. П. Коваленко, Г. Г. Папура // Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка. – 2013. – № 14(273). – С. 117–120.
7. Маркова А. К. Формирование интереса к учению у школьников / под ред. А. К. Марковой. – М. : Педагогика, 1986. – 191 с.
8. Тарнопольський О. Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою / О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 287 с.
9. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М. : Просвещение, 1988. – 224 с.
10. Crookes G. Motivation: Reopening the Research Agenda / G. Crookes, R. Schmidt // Language Learning. – 1991. – № 41. – P. 469–512.
11. Dornyei Z. Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom / Z. Dornyei // The Modern Language Journal. – 1994. – № 3. – P. 273–284.
12. Gardner R. C. Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation / R. C. Gardner. – London : Edward Arnold, 1985. – 355 p.